

Π.3.2.1 Εκπαιδευτικά σενάρια και μαθησιακές δραστηριότητες,
σύμφωνα με συγκεκριμένες προδιαγραφές, που αντιστοιχούν σε
30 διδακτικές ώρες ανά τάξη

**Νεοελληνική Γλώσσα
Β΄ Γυμνασίου
Τίτλος:
«Η οικογένεια με τη γλώσσα των κόμικς»**

ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΣ ΒΕΚΡΗΣ

**ΚΕΝΤΡΟ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ**

Θεσσαλονίκη 2012

ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΕΡΓΟΥ

ΠΡΑΞΗ: «Δημιουργία πρωτότυπης μεθοδολογίας εκπαιδευτικών σεναρίων βασισμένων σε ΤΠΕ και δημιουργία εκπαιδευτικών σεναρίων για τα μαθήματα της Ελληνικής Γλώσσας στην Α/βάθμια και Β/βάθμια εκπαίδευση» MIS 296579 (κωδ. 5.175), - ΟΡΙΖΟΝΤΙΑ ΠΡΑΞΗ, στους άξονες προτεραιότητας 1-2-3 του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση», η οποία συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και εθνικούς πόρους.

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΣ ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ: Ι.Ν. ΚΑΖΑΖΗΣ

ΑΝΑΠΛΗΡΩΤΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΣ ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ: ΒΑΣΙΛΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΑΔΗΣ

ΠΑΡΑΔΟΤΕΟ: Π.3.2.1. Εκπαιδευτικά σεναρία και μαθησιακές δραστηριότητες, σύμφωνα με συγκεκριμένες προδιαγραφές, που αντιστοιχούν σε 30 διδακτικές ώρες ανά τάξη.

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΠΑΡΑΔΟΤΕΟΥ: ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΚΟΥΤΣΟΓΙΑΝΝΗΣ

Υπεύθυνος υπο-ομάδας εργασίας γλώσσας δευτεροβάθμιας: Δημήτρης Κουτσογιάννης

ΦΟΡΕΑΣ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ: ΚΕΝΤΡΟ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ

<http://www.greeklanguage.gr>

Καραμασούνα 1 – Πλατεία Σκρα Τ.Κ. 55 132 Καλαμαριά, Θεσσαλονίκη

Τηλ.: 2310 459101, Φαξ: 2310 459107, e-mail: centre@komvos.edu.gr

Α. ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ

Τίτλος

Η οικογένεια με τη γλώσσα των κόμικς

Δημιουργός σεναρίου

Ελευθέριος Βεκρής

Διδακτικό αντικείμενο

Νεοελληνική Γλώσσα

Προτεινόμενη τάξη

Β΄ Γυμνασίου

Χρονολογία

Νοέμβριος 2012

Διδακτική/θεματική ενότητα

Ενότητα 2η: Ζούμε με την οικογένεια

Διαθεματικό

Όχι

Χρονική διάρκεια

10 ώρες

Χώρος

Ι. Φυσικός χώρος:

Εντός σχολείου: Το σενάριο μπορεί να εφαρμοστεί σε αίθουσα διδασκαλίας που είναι εφοδιασμένη με βιντεοπροβολέα και ηλεκτρονικό υπολογιστή με διαδικτυακή σύνδεση. Για τη φάση των ομαδικών δραστηριοτήτων καλό είναι να αξιοποιηθεί το εργαστήριο πληροφορικής.

Π. Εικονικός χώρος: Ο εικονικός χώρος στον οποίο θα κινηθούν οι μαθητές είναι οι ιστότοποι: Comicstripcreator και Comiclub.

Προϋποθέσεις υλοποίησης για δάσκαλο και μαθητή

Τόσο ο εκπαιδευτικός όσο και οι μαθητές πρέπει να είναι στοιχειωδώς εξοικειωμένοι με τη χρήση Η/Υ και με την ομαδοσυνεργατική διδασκαλία. Επίσης, να έχουν δυνατότητα πρόσβασης στο διαδίκτυο, ώστε να μπορούν αξιοποιούν λογισμικά που υπάρχουν σ' αυτό.

Εφαρμογή στην τάξη

Το συγκεκριμένο σενάριο είναι πρόταση διδασκαλίας

Το σενάριο στηρίζεται

-

Το σενάριο αντλεί

Το σενάριο χρωστά την κύρια ιδέα στη δημοσίευση της Linda Rief (2007), η οποία αξιοποιεί τα κόμικς σε συνδυασμό με την παραγωγή γλωσσικών κειμένων.

Β. ΣΥΝΤΟΜΗ ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ/ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Το θέμα του σεναρίου είναι η οικογένεια. Επειδή το θέμα αγγίζει τα προσωπικά βιώματα των μαθητών, οι γελοιογραφίες και τα κόμικς δίνουν ένα ασφαλές μέσο να εκφράσουν οι μαθητές βιώματα, προβλήματα που αντιμετωπίζουν στην οικογενειακή τους ζωή, ασκώντας κριτική με υπερβολή, που από τη μια εκτονώνει συναισθήματα και από την άλλη είναι θεμιτή στη γλώσσα των κόμικς.

Συγχρόνως οι μαθητές αξιοποιούν τη γλώσσα των κόμικς που τους είναι οικεία και ευχάριστη, ώστε να συνειδητοποιήσουν ότι και η γλώσσα των κόμικς αξιοποιεί τις ίδιες τεχνικές αφήγησης` είναι ένας δομημένος λόγος που με άλλους σημειωτικούς τρόπους αξιοποιεί τους ίδιους αφηγηματικούς τρόπους που αξιοποιεί και η λογοτεχνία. Συνειδητοποιώντας τους τρόπους αφήγησης των κόμικς οι μαθητές μπορούν να κατασκευάσουν οι ίδιοι τα δικά τους κόμικς και στη συνέχεια να τα

μετασχηματίσουν σε γλωσσικά κείμενα, ώστε μ' αυτό τον τρόπο να τους δοθεί η ευκαιρία να κατακτήσουν πρακτικές που εξυπηρετούν στόχους του αναλυτικού προγράμματος.

Τέλος, στην προσπάθειά τους να φτιάξουν τα δικά τους κόμικς αξιοποιούν τις δυνατότητες που τους δίνουν οι νέες τεχνολογίες και πιο συγκεκριμένα λογισμικά όπως το ComicLab ή το Comicstripcreator, πρόγραμμα του Πανεπιστημίου του Πειραιά, όπως και τις δικές τους γραφιστικές ικανότητες.

Γ. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Σύλληψη και θεωρητικό πλαίσιο

Η συγκεκριμένη διδακτική πρόταση εγγράφεται στην παιδαγωγική του Κριτικού Γραμματισμού και του κοινωνικού κονστρουκτιβισμού.

Στο πλαίσιο αυτό δεν εμμένει ο εκπαιδευτικός στις κυρίαρχες μορφές γραμματισμού, αλλά αποδέχεται και αξιοποιεί κι άλλους κειμενικούς τύπους που είναι στο περιθώριο του σχολικού γραμματισμού, αλλά ιδιαίτερα ευχάριστοι στους νέους εφήβους. Οι πρακτικές γραμματισμού των νέων μπορούν να συνδυάζονται με άλλες πρακτικές γραμματισμού που προωθεί το σχολείο και μπορούν οι πρώτες να αποτελούν τη βάση για να εξοικειωθούν οι μαθητές με τις τελευταίες (Rief 2007).

Η γλώσσα των κόμικς πάντα συγκινεί τους νεαρούς αναγνώστες που με το συνδυασμό του σχεδίου και του διαλόγου και τον ανατρεπτικό τους λόγο αποδίδουν με χιούμορ και ειρωνεία καταστάσεις που βιώνουν καθημερινά. Ο λόγος τους είναι συχνά ανατρεπτικός και δίνει αφορμές για πλούσιο προβληματισμό με τον οποίο αντιμετωπίζονται κριτικά, κοινωνικά στερεότυπα, προκαταλήψεις, και κοινωνικές ανισότητες.

Η χρήση των κόμικς στην εκπαίδευση βοηθάει τους μαθητές που δυσκολεύονται με τα γλωσσικά κείμενα ώστε να κατακτούν εναλλακτικούς τρόπους έκφρασης. Οι εναλλακτικοί τρόποι έκφρασης δίνουν φωνή σε μαθητές που σε άλλες περιπτώσεις μένουν σιωπηλοί. Η «κακή» επίδοση σε προτιμώμενους τρόπους

γραφτής έκφρασης, στο πλαίσιο του σχολικού γραμματισμού, αποθαρρύνει τους μαθητές να αρθρώνουν λόγο. Αντίθετα, η τόνωση της αυτοεκτίμησης μέσω εναλλακτικών τρόπων έκφρασης ενισχύει και την γραπτή έκφραση. Βοηθάει επίσης μαθητές, που είναι συμμορφωμένοι στις κυρίαρχες πρακτικές του σχολικού γραμματισμού, να εκφράσουν μ' έναν αυθεντικό τρόπο δικές τους απόψεις και να αξιοποιήσουν δικά τους συναισθήματα, ώστε να έρθουν πιο κοντά στα βιώματα και την εμπειρία των συνομηλίκων τους (Ο' Brien 2001).

Δ. ΣΚΕΠΤΙΚΟ-ΣΤΟΧΟΙ ΚΑΙ ΣΥΝΔΥΑΣΜΟΣ ΤΟΥΣ

Γνώσεις για τον κόσμο, αξίες, πεποιθήσεις, πρότυπα, στάσεις ζωής

Οι μαθητές στη συγκεκριμένη ενότητα συνειδητοποιούν καταστάσεις, βιώματα, προβλήματα, αξίες, που παρατηρούνται στο οικογενειακό περιβάλλον. Προσεγγίζουν τόσο τις ενδο-οικογενειακές σχέσεις, τους διαφορετικούς ρόλους μέσα στην οικογένεια, όσο και την αλληλεξάρτηση της οικογένειας με το κοινωνικό περιβάλλον.

Οι μαθητές καλούνται να αποστασιοποιηθούν από το «οικείο» και με ερμηνευτική και κριτική ματιά να προσεγγίσουν τον θεσμό της οικογένειας.

Γνώσεις για τη γλώσσα

Οι μαθητές ασχολούνται με τις εγκλίσεις και τους χρόνους των ρημάτων. Τα κόμικς στηρίζονται κυρίως στον αφηγηματικό τρόπο του διαλόγου και ως εκ τούτου προσφέρονται για την λειτουργική προσέγγιση των εγκλίσεων που είναι δηλωτικές του τρόπου (mode), της διαπροσωπικής λειτουργίας και των συνομιλιακών ρόλων, σύμφωνα με την συστημική λειτουργική γραμματική του Halliday (Λύκου 2000, Κουφάκη 2009: 79-84).

Επίσης, οι μαθητές συνειδητοποιούν αφηγηματικούς τρόπους που είναι κοινοί σε κάθε μορφή αφήγησης (αφήγηση, διάλογος) αλλά διαφέρουν ως προς τη σημειωτική τους διάσταση. Οι μαθητές μπορούν να αναπτύξουν δεξιότητες μετασχηματισμού που θα οξύνει την δημιουργική τους σκέψη.

Γραμματισμοί

Βασικός στόχος στο σενάριο είναι να δημιουργηθεί ένα συνεχές από την παρατήρηση επιμέρους γλωσσικών στοιχείων μέχρι το επίπεδο γραμματισμού. Συνήθως στη σχολική πρακτική, στη διδακτική του μαθήματος της Νεοελληνικής Γλώσσας, παρατηρείται μια αποσπασματική προσέγγιση της Γραμματικής και του Συντακτικού, αποκομμένα από το κείμενο και την επικοινωνιακή περίσταση. Στο σενάριο γίνεται προσπάθεια με την αξιοποίηση της Συστημικής Λειτουργικής Γραμματικής του M.A.K. Halliday και την Εθνογραφία της επικοινωνίας του Hymes να κινηθούμε στο συνεχές του ρόμβου από τις γνώσεις για τη γλώσσα στον γραμματισμό (Κουτσογιάννης 2012).

Οι παραδοσιακές κατηγορίες της σχολικής γραμματικής που αφορούν στους χρόνους και τις εγκλίσεις του ρήματος αξιοποιούνται στο πλαίσιο της λειτουργικής γραμματικής, ώστε δι' αυτών να κατανοήσουν καλύτερα οι μαθητές το κειμενικό είδος των κόμικς, το οποίο στηρίζεται στην ανατροπή συνηθισμένων, καθημερινών, επικοινωνιακών περιστάσεων. Μ' αυτή την έννοια στοιχεία του παραδοσιακού σχολικού γραμματισμού συνδέονται με την πολυτροπικότητα του κειμενικού είδους των κόμικς, ως κοινωνικής πρακτικής που εγγράφεται στον σύγχρονο πολιτισμό της πολυμεσικής και πολυτροπικής επικοινωνίας.

Η διάσταση του κριτικού γραμματισμού είναι έντονη στα κόμικς, αφού αμφισβητούν έντονα προκαταλήψεις, κοινωνικά στερεότυπα, σχέσεις εξουσίας, κυρίαρχους κοινωνικούς ρόλους.

Επίσης, νέοι γραμματισμοί που διαμορφώνονται στο χώρο της ψηφιακής τεχνολογίας είναι παρόντες στο βαθμό που οι μαθητές την αξιοποιούν για να φτιάξουν τα δικά τους κόμικς ή για να ερμηνεύσουν άλλα κόμικς που είναι προϊόντα των νέων τεχνολογιών.

Διδακτικές πρακτικές

Το σενάριο στηρίζεται στην ομαδοσυνεργατική μέθοδο, γιατί μ' αυτό τον τρόπο δίνεται περισσότερος χρόνος στον μαθητή να σκεφτεί και να συνειδητοποιήσει στοιχεία της διδασκαλίας που αποτελούν τη στοχοθεσία του σεναρίου. Επειδή δε, τα κόμικς συγκινούν τους μαθητές, η αλληλεπίδραση μεταξύ των μελών των ομάδων εκτιμάται ότι θα είναι έντονη και γόνιμη.

Πριν όμως από αυτή τη φάση θεωρείται σκόπιμη η επίδειξη των κειμενικών λειτουργιών των κόμικς με τη μορφή της εμπλουτισμένης εισήγησης με σύγχρονα μέσα, ώστε να δουν με παραστατικό τρόπο τη δομή και τη λειτουργία ενός κόμικ. Στο πλαίσιο της εισήγησης μπορεί να προσεγγισθούν στοιχεία του θέματος με τη μορφή ενός δομημένου διαλόγου που στόχο θα έχει την κινητοποίηση της σκέψης των μαθητών.

Τέλος, ως αξιολόγηση της όλης διαδικασίας, θα κληθούν οι μαθητές, στην αρχή καθ' ομάδας και ατομικά στη συνέχεια, να αναπαράγουν κόμικς με τη βοήθεια των νέων τεχνολογιών, αλλά και με παραδοσιακούς γραφιστικούς τρόπους, με τη βοήθεια ενός απλού μολυβιού, το οποίο στη συνέχεια θα μετατρέψουν, ο καθένας χωριστά, σε γλωσσικό κείμενο. Τα κείμενα των μαθητών μπορούν να αξιολογηθούν με τη μέθοδο της ετεροαξιολόγησης, αφού προηγουμένως θα έχουν συμφωνηθεί τα κριτήρια.

Στην ίδια φάση μπορεί επίσης να αξιοποιηθεί η «αλληλοδιδασκτική». Μαθητές περισσότερο εξοικειωμένοι με τις νέες τεχνολογίες, μπορούν να αναλάβουν να ενισχύουν τους συμμαθητές τους στην αξιοποίηση των λογισμικών προγραμμάτων. Επειδή οι ανισότητες στις δεξιότητες ψηφιακού γραμματισμού μεταξύ των μαθητών μιας τάξης είναι πολλές και ανεπίγνωτες εν πολλοίς, η αλληλοδιδασκτική είναι ένας τρόπος με τον οποίο πολλοί μαθητές μαθαίνουν από τους συμμαθητές τους.

Η όλη πορεία της διδασκαλίας ακολουθεί το σχήμα: Κάνω και παρακολουθείς- Κάνω και συμμετέχεις- Κάνεις και συμμετέχω – Κάνεις και παρακολουθώ. Μια μεταβιβαστική αλλά συμμετοχική πρακτική στο πλαίσιο μιας εποικοδομητικής διδασκαλίας.

Ε. ΛΕΠΤΟΜΕΡΗΣ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΗΣ ΠΡΟΤΑΣΗΣ

Αφετηρία

Οι εμπειρίες των μαθητών-εφήβων από την οικογενειακή τους ζωή είναι πολλές και ιδιαίτερα στη φάση που διανύουν έντονες και προβληματικές. Κάθε φορά που στις συζητήσεις στο πλαίσιο μαθήματος, τίγονται ζητήματα που αφορούν στην οικογενειακή ζωή, το ενδιαφέρον και η ένταση της προσοχής των μαθητών αυξάνει. Επειδή το θέμα από τη μια έχει ιδιαίτερη σημασία για τους μαθητές, ενώ από την άλλη πρέπει ο μαθητής να μην παρασυρθούν σε εξομολογήσεις που εκθέτουν την οικογένειά τους, οι διδακτικές πρακτικές της δραματοποίησης και των κόμικς αποτελούν ένα ασφαλές μέσο να εκθέτει ο μαθητής προβληματισμούς και βιώματα συγκαλυμμένα και διακριτικά.

Σύνδεση με τα ισχύοντα στο σχολείο

Η ενότητα έχει θεματικά άμεση σχέση με το Πρόγραμμα Σπουδών του μαθήματος, αφού αποτελεί και ενότητα του σχολικού βιβλίου. Τα κείμενα που αξιοποιούνται στο σενάριο είναι κυρίως παρμένα από το σχολικό βιβλίο. Τα γλωσσικά φαινόμενα είναι σχετικά με το ρήμα και τις εγκλίσεις που αποτελεί επίσης στόχο τα ενότητας.

Αξιοποίηση των ΤΠΕ

Στο συγκεκριμένο σενάριο αξιοποιούνται οι ΤΠΕ και κυρίως λογισμικά με τα οποία οι μαθητές μπορούν δημιουργούν δικά τους κόμικς.

Κείμενα

Εκτός από τα κείμενα του σχολικού βιβλίου που αναφέρονται παρακάτω αξιοποιήθηκαν και οι γελοιογραφίες του Αρκά με τίτλο "Χαμηλές πτήσεις"

Διδακτική πορεία/στάδια/φάσεις

Αφετηρία: 1^η και 2^η διδακτική ώρα

Οι μαθητές εκκινούν από τα δικά τους βιώματα για τις ενδο-οικογενειακές σχέσεις. Το θεατρικό παιχνίδι αποτελεί μια καλή αρχή για να εκφράσουν σε ομαδικό επίπεδο, με ασφάλεια, σκηνές καθημερινότητας που αποτελούν δείκτη της ποιότητας των σχέσεων μεταξύ των μελών μιας οικογένειας. Οι μαθητές μπορούν να παρατηρήσουν στις δραματοποιημένες σκηνές γλωσσικά, παρα-γλωσσικά και εξω-γλωσσικά στοιχεία που δείχνουν ποιότητες της διαπροσωπικής επικοινωνίας και συνομιλιακούς ρόλους.

Την πρώτη ώρα οι μαθητές χωρισμένοι σε ομάδες των 3 έως 4 ατόμων προετοιμάζουν τη σκηνή την οποία θα παίζουν την σκηνοθετούν, κάποιος από αυτούς αποφασίζει να τη ζωντανέψουν θεατρικά. Τη δεύτερη ώρα οι ομάδες παρουσιάζουν αυτό που ετοίμασαν.

Το θεατρικό παιχνίδι βασίζεται στον αυθορμητισμό και τον αυτοσχεδιασμό προκειμένου να εκφραστούν με τον αυθεντικότερο τρόπο. Το βιωμένο υλικό που θα καταθέσουν παραστατικά οι μαθητές θα δώσει τα πρώτα παραδείγματα διαπροσωπικής επικοινωνίας που, εκτιμώ, θα αναδείξουν το τρίπτυχο τροπικότητα-διαπροσωπική επικοινωνία-συνομιλιακοί ρόλοι, στο οποίο περιλαμβάνεται η λειτουργία του ρήματος με τους χρόνους και τις εγκλίσεις του.

3^η και 4^η διδακτική ώρα

Στο επόμενο δίωρο προχωρούμε στην «ανοικτή» διδασκαλία με στόχο τη διεύρυνση των εμπειριών των μαθητών.

Πολλά από τα κείμενα της ενότητας προσφέρονται για κάτι τέτοιο.

Τα κείμενα της ενότητας που προσφέρονται για μια τέτοιου είδους προσέγγιση είναι ενδεικτικά τα εξής:

- α) Το κείμενο 1, με τίτλο: «Περίεργα πλάσματα οι μαμάδες...».

Στο κείμενο αυτό καταγράφεται μια συνηθισμένη σκηνή με διάλογο μεταξύ μητέρας και κόρης. Η μητέρα έχει την εξουσία του μητρικού ρόλου. Η κόρη φαίνεται συμμορφωμένη με το ρόλο της κόρης που πρέπει να έχει τη συγκατάθεση της

μητέρας της, για να πραγματοποιήσει μια επιθυμία της. Ωστόσο, θεωρεί ότι έχει περιθώρια διεκδίκησης. Σε συγκεκριμένο επίπεδο οι ρόλοι είναι αυτοί.

Η έμφαση πρέπει να δοθεί στην «διαπροσωπική λειτουργία».

Σκηνή 1^η: Στην πρώτη σκηνή η κόρη με απαιτητικό ύφος καλεί τη μητέρα της να την ελέγξει στα μαθήματά της με στόχο να βγει με την παρέα της. Εδώ οι μαθητές παρατηρούν τη χρήση της υποτακτικής «να σου πω» με το προτρεπτικό επιφώνημα «Άντε» που δίνει τόνο προσταγής.

Αυτός ο τρόπος με τον οποίο διατυπώνεται το αίτημα και ό,τι έχει προηγηθεί προκαλεί την έντονη αντίδραση της μητέρας, η οποία επιλέγει τις ερωτηματικές προτάσεις για να εκφράσει την έντονη απορία της, την έκπληξη, για να αποφύγει ένα πιο αυστηρό ύφος απαγόρευσης (δείκτης ευγένειας).

Εδώ προσέχουν τη σημασία των ρημάτων σε οριστική σε συνδυασμό με την επανάληψη του ρήματος που δηλώνουν μια πεισματική βεβαιότητα: «Τολμάς; Τολμάω και βέβαια τολμάω». Την τόλμη της η κόρη τη στηρίζει στη διαπίστωση, σε συγκεκριμένο επίπεδο, που αφορά στους συνομιλιακούς (κοινωνικούς) ρόλους των ενηλίκων, ότι οι ενήλικες πάντα ελέγχουν τις αδυναμίες των ανηλίκων, χωρίς να ενισχύουν ή να αναγνωρίζουν τις θετικές τους ενέργειες και επιδόσεις.

Το επιχείρημα ισχυρό. Μπορεί να αξιοποιηθεί ερμηνευτικά και κριτικά από πλευράς μαθητών.

Επίσης αξιοποιούνται στην σκηνή παραγλωσσικά στοιχεία (επιτονισμός, όπως χρήση κεφαλαίων «ΒΟΛΤΑ», χρήση θαυμαστικών, επαναλήψεις λέξεων).

Σκηνή 2^η: Στη σκηνή έχουν σημασία τα παραγλωσσικά στοιχεία (το κλάμα της κόρης, το σκύψιμο του κεφαλιού της μητέρας, το βλέμμα προσηλωμένο στα γόνατα) τα οποία συνάδουν με τη χρήση ρημάτων σε α' πρόσωπο που τονίζουν το υποκείμενο «εγώ». Όλα τα παραπάνω διαμορφώνουν το απολογητικό ύφος της μητέρας. Το κλάμα της κόρης προκαλεί το απολογητικό ύφος της μητέρας.

Σκηνή 3^η: Η κόρη προχωρεί στον συναισθηματικό χειρισμό με την υιοθέτηση των μητρικών προτροπών. Χρησιμοποιεί οριστικές μέλλοντος σε α' πρόσωπο. Υπόσχεση

και υποταγή. Αυτή η αυτοταπείνωση της κόρης συγκινεί την μητέρα και την κάνει να ενδώσει, η οποία στο τέλος με τις προστακτικές «Άσε τις μπούρδες», «Άντε πλύσου» διατηρεί την εξουσιαστική της θέση από τη μια αλλά συγχρόνως ενδίδει στους συναισθηματικούς χειρισμούς της κόρης.

Συμπέρασμα: Οι συνομιλιακοί ρόλοι δεν αμφισβητούνται σ' όλες τις σκηνές: η μητέρα έχει την εξουσία και η κόρη οφείλει να υπακούει τη μητέρα. Ωστόσο, στην διαπροσωπική λειτουργία την πρωτοβουλία των χειρισμών την έχει η κόρη, η οποία χρησιμοποιώντας κατάλληλα τις τροπικότητες, παραγλωσσικές και γλωσσικές, καταφέρνει το επιθυμητό αποτέλεσμα.

Έχοντας υπόψη την παραπάνω προσέγγιση ο διδάσκων, καλεί τους μαθητές στις εξής δραστηριότητες:

- A. Διακρίνετε τις σκηνές στο κείμενο. (Οι μαθητές αξιοποιώντας τον αφηγηματικό τρόπο του διαλόγου θα διακρίνουν τις τρεις σκηνές.)
- B. Περιγράψτε τη σχέση μεταξύ των συνομιλητών σε κάθε σκηνή ξεχωριστά. Η απάντησή σας να στηριχθεί:
- α) σε γλωσσικά (εγκλίσεις, πρόσωπο, χρόνος, δυνητικότητα, άλλους δείκτες ευγένειας) και
  - β) σε παραγλωσσικά στοιχεία (επιτονισμό, εκφράσεις προσώπου, στάση σώματος κ.λπ.), που παρατηρείτε σε κάθε σκηνή.
- Γ. Η σχέση μάνας και κόρης, όπως παρουσιάζεται στο κείμενο, πόσο τυπική(συνηθισμένη) ή αποκλίνουσα (ασυνήθιστη) είναι;
- Δ. Ποιου προσώπου τελικά η θέληση υπερισχύει; Ποια είναι τα μυστικά της επιτυχίας του;
- Ε. Μετασηματίστε τις σκηνές θέτοντας τα πρόσωπα σε σχέση ισοτιμίας, αμοιβαίου σεβασμού. Παρατηρήστε ποιες αλλαγές κάνατε.
- Στ. Μπορείς μετά από τα παραπάνω να στηρίξεις την άποψη: «Η γλώσσα δεν διαμορφώνεται μόνο από την πραγματικότητα αλλά και τη διαμορφώνει»;

5^η και 6^η ώρα

Με την ίδια λογική προσεγγίζονται και τα κόμικς, το κείμενο 3 του σχολικού βιβλίου- το οποίο σημειωτέον είναι δύο κείμενα- αλλά και οποιαδήποτε άλλα κόμικς σχετικά με το θέμα, όπως του Αρκά το σπουργίτι.

Εδώ οι μαθητές καλούνται να συνειδητοποιήσουν σε σύγκριση με το γλωσσικό κείμενο ποια είναι τα ιδιαίτερα γνωρίσματα των κόμικς, οι διαφορετικοί σημειωτικοί τρόποι.

Πιο συγκεκριμένα, οι μαθητές καλούνται να εντοπίσουν τους αφηγηματικούς τρόπους των κόμικς: α) την αφήγηση – περιγραφή που δίνεται με την εικόνα, το σκίτσο (εξ ου και μια εικόνα χίλιες λέξεις) και β) τις σκηνές που στηρίζονται κυρίως στη συνομιλία μεταξύ των προσώπων που συμμετέχουν σε κάθε σκηνή.

Σε κάθε σκηνή πάλι καλούνται να διακρίνουν τη διαπροσωπική επικοινωνία προσέχοντας την τροπικότητα: τον βαθμό βεβαιότητας, το είδος των προτάσεων (ερώτηση ή δήλωση), τους δείκτες ευγένειας και τελικά πόσο αποκλίνουν ή συγκλίνουν με τους πραγματικούς, συνήθεις κοινωνικά, ρόλους.

Στα περισσότερα κόμικς του είδους με θέμα τις οικογενειακές σχέσεις μετά από τη διερεύνηση της τροπικότητας και της διαπροσωπικής επικοινωνίας, θα διαπιστώσουν ότι τα κόμικς καταλήγουν στην κωμική ανατροπή των συνομιλιακών ρόλων (π.χ. η Μαφάλντα στο κείμενο 3 ζητάει την κατανόηση του μικρού της αδελφού «ψυχολογώντας» την ανώριμη συμπεριφορά των γονέων. Το ίδιο συμβαίνει με το σπουργίτι του Αρκά με πιο σύνθετες ανατροπές.

Ας δούμε πιο αναλυτικά το κείμενο 3 του σχολικού βιβλίου με τη Μαφάλντα.

Στο κόμικ καλούνται οι μαθητές:

α) να διακρίνουν τους συνομιλιακούς ρόλους (κοινωνικούς ρόλους) των πρωταγωνιστών: γονείς - παιδιά

β) να προσέξουν τη διαπροσωπική κοινωνία, όπως αυτή παρουσιάζεται μέσα από τα γλωσσικά και παραγλωσσικά στοιχεία κάθε σκηνής.

1^η σκηνή:

Η Μαφάλντα εισέρχεται στη σκηνή και ζητά να μάθει τι συμβαίνει. Ύφος απορίας.

Οι γονείς εκνευρισμένοι από τη συμπεριφορά του Νάντο- αυτό φαίνεται από την έκφραση του προσώπου- απαντούν με βεβαιότητα και απόλυτο τρόπο (επιτονισμός – η χρήση των θαυμαστικών και της οριστικής). Ο μικρός Νάντο περιορίζεται στον κλαυθμυρισμό (χαρακτηριστική έκφραση και ήχος από αναφιλητά).

2^η σκηνή:

Η Μαφάλντα αναλαμβάνει συμβουλευτικό – μεσολαβητικό ρόλο (η στάση του σώματος η χρήση της προτροπικής ρηματικής φράσης «πρέπει να δείξεις...»). Η παρέμβαση της Μαφάλντας προκαλεί θετική έκπληξη στους γονείς (εκφράσεις προσώπου).

3^η σκηνή:

Η Μαφάλντα συνεχίζει τον συμβουλευτικό της ρόλο (η χρήση της προστακτικής «Σκέψου»). Ζητά την κατανόηση του Νάντο επικαλούμενη την απειρία των γονιών τους. Το επιχείρημα της Μαφάλντας ξαφνιάζει δυσάρεστα τους γονείς, που απορημένοι κοιτάζουν ο ένας τον άλλο. Ο Νάντο φαίνεται να πείθεται.

4^η σκηνή:

Η Μαφάλντα συνεχίζει να επιχειρηματολογεί προσπαθώντας να πείσει τον Νάντο να δείξει κατανόηση. Οι διαπιστώσεις της Μαφάλντα: «Είμαστε πειραματόζωα» και η ερώτηση που δηλώνει απορία και αδιέξοδο «Τι να κάνουμε;» κάνουν τους γονείς να βιώνουν ενοχές.

Ενώ οι συνομιλιακοί ρόλοι είναι σαφείς σε επίπεδο διαπροσωπικής επικοινωνίας η Μαφάλντα διεκδικεί πρωτεύοντα ρόλο που αποκλίνει σημαντικά από τον συνομιλιακό της ρόλο. Ασκει έλεγχο με την ερώτηση «Τι συμβαίνει;». Οι γονείς απαντούν θυμωμένα όπως παιδιά που έχουν τσακωθεί μεταξύ τους. Η Μαφάλντα ως ενήλικος συμβουλεύει τον Νάντο να δείξει κατανόηση, όπως θα ζητούσαν οι γονείς από τον μεγάλο αδελφό να δείξει κατανόηση στον μικρότερο αδελφό. Η Μαφάλντα για να υποστηρίξει τη συμβουλή της καταφεύγει σε ψυχολογικές προσεγγίσεις που απάδουν στον συνομιλιακό της ρόλο.

Η Μαφάλντα ουσιαστικά οικειοποιείται γλωσσικά τον συνομιλιακό ρόλο του ενηλίκου ή του γονέα που με βεβαιότητα αποφαίνεται για ό,τι συμβαίνει και είναι σε θέση να ψυχολογεί ερήμην των ψυχολογουμένων. Αυτό αποτελεί το κωμικό εύρημα.

Στη συνέχεια οι μαθητές μπορούν να ερμηνεύσουν ποιος είναι ο σκοπός του κόμικ (π.χ. να θίξει την έλλειψη κατάρτισης των γονέων σε θέματα διαχείρισης ενδο-οικογενειακών συγκρούσεων).

Έχοντας υπόψη αυτά ο εκπαιδευτικός μπορεί να μεθοδεύσει τη διδασκαλία του χρησιμοποιώντας τα παρακάτω ερωτήματα σε φύλλο εργασίας, στα οποία καλούνται να απαντήσουν οι μαθητές:

A. Διακρίνετε τις σκηνές στο κείμενο.

Β. Ποιοι είναι οι κοινωνικοί ρόλοι στο κείμενο;

Γ. Περιγράψτε τη σχέση μεταξύ των συνομιλητών σε κάθε σκηνή ξεχωριστά. Η απάντησή σας να στηριχθεί:

α) σε γλωσσικά (εγκλίσεις, πρόσωπο, χρόνος, δυνητικότητα, άλλους δείκτες ευγένειας) και

β) σε παραγλωσσικά στοιχεία (επιτονισμό, εκφράσεις προσώπου, στάση σώματος κ.λπ.) που παρατηρείτε στην κάθε σκηνή.

Γ. Η σχέση μεταξύ των προσώπων που συμμετέχουν στη σκηνή πόσο τυπική (συνηθισμένη) ή αποκλίνουσα (ιδιαίτερη) είναι;

Δ. Ποια πραγματικότητα σχολιάζει το κόμικ;

7^η και 8^η ώρα

Στη φάση αυτή μπορούν οι μαθητές να αποφασίσουν σε ομάδες και ατομικά να δημιουργήσουν τα δικά τους κόμικς.

Στην προσπάθεια αυτή μπορούν να αξιοποιήσουν δυνατότητες που τους παρέχουν λογισμικά προγράμματα από το διαδίκτυο σαν αυτά που αναφέρθηκαν. Αλλά και όποιοι μαθητές που είναι δεινοί σκιτσογράφοι, επίσης είναι καλό να αξιοποιηθούν.

Το κάθε κόμικ θα μετασχηματίζεται από τους μαθητές σε γλωσσικό κείμενο, για να ενισχυθούν και στον κλασικό γραμματισμό.

Πιο αναλυτικά, οι μαθητές σε ολομέλεια προσδιορίζουν ποια θέματα που αφορούν στην οικογενειακή ζωή τους ενδιαφέρουν, π.χ. οικογένεια και σχολείο, οικογένεια και διαδίκτυο, οικογένεια και παρέες κ.λπ.

Στη συνέχεια κάθε ομάδα επιλέγει ένα από τα θέματα και εντοπίζει μια χαρακτηριστική σκηνή από την εμπειρία της που θέλει να σχολιάσει με τη μορφή των κόμικς.

Η ομάδα στη συνέχεια το σχεδιάζει πρόχειρα και στη συνέχεια αποφασίζει αν θα το σχεδιάσει με το χέρι ή με τη βοήθεια του υπολογιστή. Κάποια μέλη της ομάδας

αποφασίζουν να ασχοληθούν περισσότερο με το σχεδιαστικό μέρος και κάποιοι άλλοι με τη σύνταξη του κειμένου που θα υποστηρίξει το κόμικ.

9^η και 10^η ώρα

Παρουσιάσεις και αξιολογήσεις των εργασιών θα καλύψουν το τελευταίο δίωρο. Με τη μορφή της ετερο-αξιολόγησης μπορούν οι μαθητές να συζητήσουν τι αποκόμισαν ως θετικό και τι θα μπορούσαν να βελτιώσουν.

ΣΤ. ΦΥΛΛΟ/Α ΕΡΓΑΣΙΑΣ

ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

(Ενότητα 2: Ζούμε με την οικογένεια)

I. Λίγα λόγια για τη δραστηριότητα

Παρόλο που οι κοινωνικοί ρόλοι υπαγορεύουν συχνά τον τρόπο επικοινωνίας, τις γλωσσικές μας επιλογές, οι συνομιλητές διεκδικούν έναν διαφορετικό τρόπο επικοινωνίας που ανατρέπει τις δεδομένες σχέσεις εξουσίας. Η οικογένεια πολλές φορές γίνεται πεδίο τέτοιου είδους αντιπαραθέσεων. Η γλώσσα των κόμικς μας βοηθάει με τις υπερβολές, τις ανατροπές που επιχειρεί να προσεγγίσουμε μ' ένα ευχάριστο τρόπο το σοβαρό θέμα των ενδο-οικογενειακών σχέσεων.

Πιο συγκεκριμένα:

Με την εργασία αυτή διερευνούμε τον τρόπο επικοινωνίας μεταξύ των μελών μιας οικογένειας. Για να είμαστε, όσο γίνεται, πιο σαφείς και συγκεκριμένοι, κατά τη διερεύνηση λαμβάνουμε υπόψη τα εξής:

- α. τους κοινωνικούς ρόλους των συνομιλητών (π.χ. γονείς, μεγάλος αδελφός, συγγενής, παππούς, γιαγιά κ.λπ.),
- β. τη διαπροσωπική επικοινωνία, όπως αυτή εμφανίζεται στη συγκεκριμένη σκηνή.

Για να κρίνετε τον τρόπο που επικοινωνούν στις συγκεκριμένες σκηνές (διαπροσωπική επικοινωνία) προσέξτε **γλωσσικά** (ρήματα, εγκλίσεις, πρόσωπο (α, β, γ), χρόνο, δείκτες ευγένειας, σημεία στίξης) και **παραγλωσσικά** στοιχεία (επιτονισμό, εκφράσεις προσώπου, στάση σώματος κ.λπ.).

Δίνουμε ιδιαίτερη σημασία στα ρήματα και τις εγκλίσεις τους, γιατί, όπως έχουμε τονίσει, είναι σημαντικοί δείκτες για τη στάση και τη διάθεση των ομιλητών απέναντι στους συνομιλητές τους.

Π. Αφού διαβάσετε το κείμενο που σας δόθηκε, η κάθε ομάδα να απαντήσει στα παρακάτω ερωτήματα.

Α. Ποιοι είναι οι κοινωνικοί ρόλοι των συνομιλητών στο κείμενο; _____

Β. Περιγράψτε τη σχέση μεταξύ των συνομιλητών σε κάθε σκηνή ξεχωριστά, όπως αυτή διαμορφώνεται από τον τρόπο με τον οποίο συνομιλούν.

(Η απάντησή σας να στηριχθεί: α) σε γλωσσικά β) σε παραγλωσσικά στοιχεία (επιτονισμό, εκφράσεις προσώπου, στάση σώματος κ.λπ.).

Γ. Η σχέση μεταξύ των προσώπων που συμμετέχουν πόσο τυπική (συνηθισμένη) ή αποκλίνουσα (ιδιαίτερη) είναι σε κάθε σκηνή;

Δ. Ποια είναι τα κωμικά στοιχεία;

Ε. Ποια πραγματικότητα σχολιάζει το κόμικ;

III. Εργασία στο σπίτι

Σε μία παράγραφο να αναπτυχθεί το μήνυμα από το κόμικ που σας δόθηκε.

Ζ. ΑΛΛΕΣ ΕΚΔΟΧΕΣ

Το σενάριο μπορεί να βρει συνέχεια στο σενάριο της Δώρας Τριαντοπούλου, Αναπαραστάσεις της ελληνικής αστικής οικογένειας σε ελληνικές ταινίες του 1957-1962, Νεοελληνική Γλώσσα Β΄ Γυμνασίου, 2012 και με την ίδια προσέγγιση να αναλυθούν τα αποσπάσματα από τις ελληνικές ταινίες. Μ' αυτό τον τρόπο το σενάριο αποκτά τις διαστάσεις ενός project που θέμα έχει τις ενδοοικογενειακές σχέσεις, όπως αυτές διαφαίνονται σε λογοτεχνικά κείμενα, κόμικς, κινηματογραφικές ταινίες, θεατρικά έργα κ.λπ. Μάλιστα μπορεί να δοθεί και ιστορικο-συγκριτική διάσταση με αναφορές στην οικογένεια του χθες και την οικογένεια του σήμερα.

Η. ΚΡΙΤΙΚΗ

Το σενάριο ενδεχομένως παρέχει δυσκολίες σε μαθητές και εκπαιδευτικούς που δεν έχουν συνηθίσει να παρατηρούν τα γλωσσικά και παραγλωσσικά στοιχεία των κειμένων σε σχέση με τον επικοινωνιακό στόχο και τα κοινωνικά συμφραζόμενα. Θεωρώ όμως ότι στην κατεύθυνση αυτή της συνεκτικής διδασκαλίας κατά την οποία από την παρατήρηση των γλωσσικών φαινομένων οδηγούμαστε στην ερμηνεία και την προσέγγιση των επικοινωνιακών συνθηκών και κοινωνικών συμφραζομένων, το παρόν σενάριο κάτι κομίζει. Αδύνατο σημείο είναι οι δραστηριότητες που υπάρχουν στο φύλλο εργασίας για τις οποίες έχω τη γνώμη δεν επιτρέπουν έναν εύκολο βηματισμό για τον μαθητή. Νομίζω ότι θα προκύψουν στοιχεία από την εφαρμογή του σεναρίου που ίσως δώσουν νέες ιδέες ως προς αυτό.

Θ. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

O' Brien, D. 2001. "At-risk" adolescents: Redefining competence through the multiliteracies of intermediality, visual arts, and representation. *Reading Online*, 4(11).

Available:

http://www.readingonline.org/newliteracies/lit_index.asp?HREF=/newliteracies/obrien/index.html.

Rief, L. 2007. "Writing: Commonsense Matters". Στο Beers, K., Probst, R. & L. Rief (επιμ.). *Adolescent Literacy. Turning Promise into Practice*. Portsmouth: Heinemann. σσ.189-208.

Κουτσογιάννης, Δ. 2012. Ο ρόμβος της γλωσσικής εκπαίδευσης. Στο *Μελέτες για την Ελληνική Γλώσσα. Πρακτικά της 32ης Συνάντησης του Τομέα Γλωσσολογίας του Α.Π.Θ.* Θεσσαλονίκη: ΙΝΣ.

Κουφάκη, Λ. 2009. *Λόλα, να ένα άλλο μήλο*. Θεσσαλονίκη: University Studio Press.

Λύκου, Χ. 2001. «Η Συστημική Λειτουργική Γραμματική του Μ.Α.Κ. Halliday», *Γλωσσικός Υπολογιστής. Περιοδική Έκδοση του Κέντρου Ελληνικής Γλώσσας για τη γλώσσα και τη γλωσσική αγωγή*, τχ.2. Θεσσαλονίκη: Κόμβος για την Ελληνική Γλώσσα του Κέντρου Ελληνικής Γλώσσας. Διαθέσιμο στο διαδίκτυο:
<http://www.komvos.edu.gr/periodiko/periodiko2nd/articles/print/lykoy/index.htm>.